

### Petr Chelčický a jeho spisy.\*)

Tma, kterou osobnost Petra Chelčického se halí, sotva kdy již více se osvětlí, nežli se v posledních pracích, obzvláště J. Jirečkovi (v Rukověti) a Ferd. Schulzovi (v Osvětě 1875) podařilo. Vrstevníci jeho, první Bratři, o něm toliko poznamenali, že se s ním stýkali, vyznávající zároveň, jak jich mocně spisy jeho dojímal, avšak o jeho osobě nic nevypravujíce. A také pozdější Bratři, ač mnohý z nich spisy Chelčického v dosavadním přesvědčení zviklán byv, k Jednotě bratrské se přichýlil, opominuli čerpati z tradice, která tehdy jistě nebyla ještě zanikla. Toliko Lukáš z Prahy v jednom svých pozdějších spisů (1524) z ní leccos vybral na újmu Chelčického, „slyšenou řeč přiváděje, nejistě ji, ani zase ovšem zamietaje“. Chtěl při tom Lukáš ránu zasaditi přívržencům „malé stránky“, která ovšem Chelčickému byla bližší, kdežto vlastní Jednota již od starých Bratří i od Chelčického nemálo se dělila. Svědectví Lukášovo v „odporu proti odtržencům“ není tedy nepředpojaté. Ostatek chudá o Chelčickém data biografická pramenem tím se nerozmnožují leda udáním, že prý r. 1443 na sněm u Hory vedlé kněží Tábořských, obžalován jsa, dostaviti se měl a že by byl rád pro strach všechny knihy svoje spálil. Samo faktum, že by Chelčického k sněmu byli volali, není pravděpodobno.

Jediným pramenem o jeho osobnosti jsou Chelčického spisy vlastní, z nichž však jenom zlomky životopisu sestaviti se dají. Tento pramen vydává pak svědectví nepochybné, že Petr nebyl knězem, nýbrž laikem,<sup>1)</sup> pocházející ze stavu selského, kterého

\*) Č. Č. M. LV. (1881), str. 3—37.

<sup>1)</sup> Důkaz, že Chelčický knězem nebyl, provedl F. Schulz, při čemž poněkud ještě vadilo opačné prý svědectví bratra Jana Blahoslava. Avšak Blahoslav — neb kdokoli jest spisovatelem rukopisné historie Jednoty — čerpal ze spisu Lukášova o původu Jednoty (1527), při čemž na místě, které do svého spisu přenesl, změnou jediného slova z Chelčického kněz učiněn. Kdežto totiž Lukáš napsal: „Potom s dotazem i s povolením Rokycanovým přidrželi se (t. Bratři) i jiných kněží, ne pro samy ctnosti neb své hodnosti, ale pro dojití služby proti zavedení v pravdě. A mezi tím schválil Rokycana Petra z Chelčic“ — čteme v historii Jednoty: „Protož ještě vždy s dotazem a povolením Rokycanovým přidrželi se jiných kněží některých. A mezi těmi schválil jim Rokycana Petra Chelčického.“

ve svých spisech tak vřele se ujímal. I lze jej dosti dobře k Tómovi ze Štítného přirovnati, ač se nezdá, že by vysoké učení ho bylo, jako před tím učeného rytíře, do Prahy přivábilo; nýbrž jako Tómu samého vedle učených studií kázání Miličovo poutalo, tak bezpochyby Petra do Prahy přilákala kaple Betlemská a v ní hlásané kázání jazykem domácím. Na universitě pražské, tuším, Chelčický nikdy nestudoval<sup>1)</sup> již proto, že neznalost latiny mu cestu do síní kolejních zavírala. Možná vždy, že také nějaké známosti jazyka učenců za svého pobytu v Praze nabyt, avšak v míře skrovné, tak že „o latině jen malé neb lehké svědectví vydati mohl“. Universitu a výklady v síních jejích hlásané nahražovala mu vzrůstající se literatura česká a obzvláště kaple Betlemská s kazateli svými, s kterými Chelčický obcoval, od nich poučení přijímaje, obzvláště tím, že mu ze spisů latinských leccos vypisovali a tuším zároveň na jazyk český překládali. O Martinovi z Volyně se Chelčický výslovně zmiňuje. Že i s M. J. Husem osobní měl styky, jedno místo ve spisech Chelčického aspoň podobným činí.<sup>2)</sup> Zajímavé jest, že při tom též u mužů poučení hledal, kteří, jako farář Jan Protiva,<sup>3)</sup> s Husem zprvu ve mnohém se shodovali, ač později protivníky jeho se stali. Chelčický neostýchal se proto později ve svých spisech míst ze spisů Protivových vybraných se dokládati. Svědčí to o znamenité již tehdy samostatnosti jeho a může býti za podporu domněni, že přišed do Prahy, byl již mužem věkem dospělým. Kdy však pobyt Petruv v hlavním městě země České počátek vzal a zdali bez přetržení několik let potrvál, nevíme. Na jisto byl v Praze r. 1419 a 1420, když hnutí náboženské již ve válku se obrátilo. A tu již Petr k žádné ze stran se vyvíjejících nenáležeje, mezi nimi obzvláště stál, bez ostýchání na odpor se stavě také těm mistrům betlemským, kteří mu předtím byli učiteli.

Velmi záhy se ohlašují rozličná mínění a rozličné směry, které pozdější strany husitské od sebe dělily. Nestejná odpověď se dávala také při otázce, zdali křesťanu lze na obranu pravdy k meči sáhnouti, obzvláště kdyby ostří jeho obraceti se mělo

<sup>1)</sup> Nesrovnávám se s Ferd. Schulzem, jenž dí: „Že Chelčický na universitě Pražské studoval, o tom nelze pochybovati.“ Ani dekret Kutnohorský jazyku českému vedle latiny na vysokých školách žádného práva nesjednal.

<sup>2)</sup> V replice proti Biskupcovi v hlavě 26 mluvě v knihách dvojích Viklefových o těle Kristově praví: „Protož bych já chtěl vám tak odpierati z jeho písma, jako bych je úplně přečetl, toho nediem, ale něco málo četl sem, ale více rozmlúval sem o ně s věrnými Čechy, ježto milují boha i tu pravdu z srdce, kterou jest popsal Viklef v těch dvojích knihách o těle Kristovu, kteřížto hledie k jeho řečem zvláštím a k úmyslu jeho konečnému v těch řečech. Jako jest byl dobré a svaté paměti mistr Jan Hus, mistr Jakúbek, ješto sú nad jiné Čechy rozuměli jim.“

<sup>3)</sup> O Protivovi viz Jirečkovu Rukověť.